

критерії, показники, рівні сформованості означеної якості, а також поетапну методику реалізації цих педагогічних умов.

Отже, ігровий підхід до організації процесу сприймання дітьми мистецьких творів:

- активізує пізнавальну діяльність дітей, розвиває художньо-образне мислення;
- збагачує почуттєву сферу дітей, посилює емоційність сприйняття художньо-дидактичного матеріалу;
- стимулює розвитку творчих здібностей, уяви, фантазії;
- формує елементи художньо-естетичного досвіду;
- сприяє релаксації, здійснює саморегуляції, забезпечує профілактику психічної втоми, подолання гіподинамії;
- розширює музичний світогляд дитини, її загальнокультурний розвиток.

Висновки. Таким чином, ігрова діяльність є могутнім фактором естетичного виховання дітей. Ігровий підхід до розвитку мистецької діяльності, формування навичок дітей дозволяє зробити процес художньої творчості доступним і захоплюючим для учнів. Роль, ігрова ситуація ставлять дитину перед проблемою вибору, пошуку самостійного рішення, активізуючи її суттєві сили, формуючи естетичне ставлення до навколишнього світу. Ігрова діяльність містить в собі широкий спектр можливостей для самовираження дитини, виховує естетичну установку в сприйманні музики, творів мистецтва, сприяє появі всебічних естетичних інтересів.

Література:

1. Кудикіна Н. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі / Н.Кудикіна – К.: КМПУ, 2003. – 272 с.
2. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л.Масол. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. – С. 102-115.
3. Печерська Е., Полтавцева Т. Музичні ігри – осередок виховання дружніх стосунків у колективі / Е.Печерська, Т.Полтавцева. //Початкова школа. – 2001. - № 1. – С. 24-27.
4. Тарасенко Г. Паросток: методика гуманістичного виховання дітей засобами природи / Г.Тарасенко. – Вінниця, 2000. – С. 159-178.
5. Шуть М. Майстерність проведення гри / М.Шуть. – К.: Шкільний світ, 2002. – 128 с.

УДК 373.2.035:688.72.73

Л.Бровчак,

кандидат педагогічних наук,
доцент, проректор з науково-педагогічної роботи
та соціальних питань
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

L.Brovchak

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІГРАШКИ ЯК ЗАСОБУ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У СФЕРІ НАБУТТЯ СОЦІАЛЬНО- КУЛЬТУРНОГО ДОСВІДУ

REALIZATION OF EDUCATIONAL POTENTIAL OF A TOY AS A MEANS OF COGNITIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FIELD OF ACQUIRING SOCIO-CULTURAL EXPERIENCE

Анотація. У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглядається ряд питань сприйняття літературного твору як одного зі шляхів розумового виховання дітей дошкільного віку.

Abstract. In the article on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, a number of questions of perception of a literary work are considered as one of the ways of mental education of children of preschool age.

Ключові слова: літературний твір, казка, розумовий розвиток, діти дошкільного віку.

Key words: literary work, tale, intellectual development, children of preschool age.

Постановка проблеми. Дослідження з проблеми сприйняття літературного твору в єдності його змісту і художньої форми переконують у необхідності цілеспрямованого керівництва цим

процесом. Формування естетичного сприйняття дошкільнят традиційно розглядається у зв'язку з розвитком дитячої художньої творчості.

В.Сухомлинський відводив казці величезну роль у духовному житті дитини. Педагог писав, якщо молодий вихователь хоче бути розумним, допитливим, кмітливим, якщо у нього є мета ствердити в душі чутливість до щонайтонших відтінків думки і почуттів інших людей, то він може виховувати, надихати красою думки, красою рідного слова, чарівна сила якого розкривається, передусім, у казці.

Методичними прийомами роботи над казкою з метою розумового виховання дітей дошкільного віку є: знайомство з героями чарівних казок, місцем і часом казкової дії, деякими сюжетоутворюючими прийомами, способами побудови чарівних казок і стилістичними елементами, введення у відому схему сюжету нового незвичайного чарівного помічника, казкового персонажа; «фантастичний аналіз казкового персонажа», тобто виокремлення елементів для вигадування нових казкових історій з його участю; продовження початої казки; заданий часовий і просторовий ключ.

Мета. Казка є улюбленим жанром дітей. Метою статті є - ознайомлення дітей із структурно-смысловими і мовними особливостями казки, яка сприяє розвитку у дітей операцій аналізу і синтезу, які, в свою чергу, забезпечують процеси сприйняття і розуміння.

Аналіз попередніх досліджень. Процес сприйняття літературного твору визначається як психічна діяльність, що полягає в створенні художніх образів, представлених в авторських словесних описах, і має своєю кінцевою метою освоєння художнього сенсу дійсності (А.Запорожець, О.Никифорова, С.Рубінштейн). У межах розгляду проблеми розумового виховання дітей на перший план виступає положення дослідників про єдність сприйняття змісту і художньої форми літературного твору (А.Запорожець, Н.Карпінська, О.Никифорова, О.Флеріна, П.Якобсон). З певним рівнем естетичної підготовки і вихованості пов'язує процес сприйняття А.Ковальов. Він розглядає розуміння як процес «накладання» наявних знань, вражень на об'єкт, що сприймається.

На залежність розуміння художнього твору і рівня сформованості особистості вказує у своєму дослідженні Г.Люблінська. Вона вважає, що перехід від неповного до повного розуміння художнього твору відбувається завдяки зміні позиції читача: від плану «значення» до плану «сенса». Цей ступінь передбачає наявність у дитини певного рівня розвитку мовлення, оволодіння нею системою значень слів і їх зв'язками.

А. Запорожець розглядає особливості розуміння дітьми художнього твору у зв'язку з розвитком діяльності дитини і визначає чинники, що обумовлюють цей процес. Вона зазначає, що дитина проходить великий шлях у розвитку ставлення до художнього твору: від безпосередньо наявної участі в зображуваних подіях до більш складних форм естетичного сприйняття.

Педагогічні дослідження розглядають процес розуміння літературного тексту в контексті морального і естетичного виховання (Н.Виноградова, Н. Карпінська, М.Коніна).

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолінгвістичної літератури дозволяє виокремити чотири рівні смыслового аналізу тексту залежно від ставлення до позиції героя і автора: вміння встати на позицію героя; вміння співвіднести позиції героїв; здатність стати на позицію автора; стати над позицією автора.

Д.Дубовіс-Арановська, розглядаючи процес розуміння казки дошкільнятами, пов'язує його з особливостями композиції. З погляду особливостей розвитку дії, різних форм внутрішньої, розумової активності Д.Дубовіс-Арановська виокремлює три типи казок:

1. Казки, що ґрунтуються на повторенні схожих дій, де кожен попередній момент створює у слухача очікування подальшого (найбільш прості форми внутрішньої активності).
2. Казки, в яких завдання розкриття задуму поставлене автором прямо, а сам текст організує його розуміння (активність слухача заснована на ясному уявленні про небезпеку, що загрожує);
3. Казки, в яких зміст не розкривається прямо на початку оповідання і набуває характеру прихованого задуму (складні форми психічної цільності).

Уміння складати план має велике значення для розумового розвитку дітей. План твору передає зміст, сенс тексту, послідовність подій, особливості розвитку дії[2].

Побудова схеми послідовності подій у казці здійснюється за допомогою знакових засобів, які виступають засобами матеріалізації і переведення тексту в графічний план. При цьому справедливо відзначається неприпустимість втрати сприйняття цілісності казки, її таємничості, чаклунства і зниження емоційного влаштування дітей.

Л.Виготський, підкреслюючи психологічну спорідненість процесів художньої творчості і сприйняття мистецтва, писав, що будь-який акт мистецтва неодмінно містить як свою обов'язкову умову передуючий йому акт раціонального пізнання розуміння, розпізнавання, асоціації тощо.

Творчі перетворення минулих ситуацій сприйняття і створення нових образів і уявлень здійснюються завдяки роботі уяви. С.Рубінштейн визначає уяву як перетворення даного і породження на цій основі нових образів, що є і продуктами творчої діяльності людини і прообразами для неї.

Матеріалом для уяви є враження від дійсності. К.Виготський підкреслює, що найфантастичніші створіння є ні чим іншим, як новою комбінацією таких елементів, які були почерпнуті з дійсності і піддані діяльності нашої уяви, що їх спотворила або переробила.

Серед чинників, що визначають діяльність уяви, виокремлюють: досвід; потреби й інтереси, в яких ці потреби виражаються; комбінаторні здібності; технічні вміння і традиції довкілля, тобто зразки творчості, що впливають на людину.

Основна лінія розвитку уяви в дошкільному дитинстві - розвиток продуктивної уяви, спрямованої на рішення завдань, що виникають перед дитиною. О.Дяченко вказує на співіснування в розвитку дитини двох видів яви: «емоційної» (афективної), спрямованої на регуляцію образу «Я» і «пізнавальної», спрямованої на пізнання навколишньої дійсності.

Ці види уяви знаходять своє відображення в словесній творчості. Так, «емоційна» уява проявляється в оповіданнях-фантазіях про свої перемоги над казковими героями, історіях про поганого хлопчика, який замість дитини робить усі витівки, покликаних захистити особистість дитини від негативних переживань і внутрішніх конфліктів[4].

Поява до чотирьох-п'яти років, так званого, ступінчастого планування в уяві приводить дітей до можливості спрямованої словесної творчості, коли дитина вигадує казку, називаючи події одну за одною, або модифікує змістові фрагменти знайомої казки.

Оригінальна продукція, отримана в результаті роботи уяви, є показником міри її розвиненості. Розкриттю початкових форм творчої уяви дошкільнят на основі вивчення їх словесної творчості присвячено дослідження Д. Богоявленської. Розглядаючи питання про типи побудови дитьми творів на вільну тему, дослідник визначає три групи дитячих казок за характером змісту:

1. Казки з натури, зміст яких складає просте відтворення дітьми в мовній формі життя дітей у дитячому садку і вдома.
2. Казки з реальним змістом: при складанні таких казок діти вибірково використовують свої знання про реальну дійсність, отримані ними як безпосереднім шляхом, так і через словесне пізнання.
3. Казки з фантастичним змістом, які діти складають шляхом комбінування; фантастичних образів зі знайомих їм казок з уявленнями про реальне життя.

Вивчаючи твори дітей, Г.Кирилова приходять до висновку про важливу роль народної казки в розвитку творчої уяви. За твердженням дослідника, досвід сприйняття казок дає можливість дошкільням використати прийоми створення нереальних ситуацій.

Проблема формування уяви у дітей в сучасній науці може бути представлена двома підходами. На думку американського психолога Дж. Сміта, такими умовами стануть:

- фізичні, тобто наявність матеріалів для творчості і можливість з ними працювати;
- соціально-емоційні, тобто створення дорослими у дитини почуття зовнішньої безпеки, відсутність страху отримати негативну оцінку;
- психологічні, тобто відчуття внутрішньої безпеки, розкнутості, свободи завдяки підтримці дорослих;
- інтелектуальні, які знаходять відображення в рішенні творчих завдань.

Другого підходу дотримуються вітчизняні дослідники уяви (О.Дяченко, О.Кравцова, Г.Люблінська та ін.), вважаючи за необхідне цілеспрямований вплив на формування уяви, побудову стратегій його розвитку. Важливою умовою стає організація спільної діяльності з повноправною участю дорослого і дітей. Характер керівництва процесом формування уяви визначається віковими особливостями дітей. О.Кравцова вказує на важливість використання наочного матеріалу в молодшому віці, звернення до минулого досвіду в середньому віці і опертя на внутрішню позицію у старших дошкільнят.

Розвинена уява є необхідною передумовою для творчої діяльності, оскільки в основі всіх видів творчості лежить принцип комбінації елементів з метою отримання нової якості. Відмінність зводиться до способу кодування інформації і різниці в початковому матеріалі[1].

В історії розвитку теорії дошкільного виховання проблемі дитячої творчості відводилася велика увага. Питання дитячої художньої творчості, у тому числі і словесної, розглядалися в працях багатьох дослідників Н.Ветлугіна, Л.Виготський, Ю.Косенко, Д.Менджеріцька, Т.Поніманська, Н.Сакуліна, О.Флеріна, А.Шибіцька та ін.).

Вчені вважають правомірним віднесення поняття «творчість» до художньої діяльності дітей (як до самого процесу творення, так і до результатів творчості), але підкреслюють специфіку творчої

діяльності дитини в порівнянні з творчістю дорослого і додають при її характеристиці визначення «дитяча».

Істотна відмінність полягає в значущості цього процесу. Дитяча творчість характеризується педагогічною і громадською цінністю. В процесі творчості дитина демонструє своє розуміння світу, своє ставлення до нього, що допомагає педагогові розкрити психічні особливості дитини: характер мислення, особливості сприйняття, рівень творчих здібностей та інтересів, рівень володіння навичками й уміннями в цій галузі.

На відміну від зрілого художника дошкільник не здатний передбачити реалізації задуманого. Процес маніпулювання і комбінації образів визначається можливостями дитячої уяви. Успішність втілення задуму, реалізація ідей залежить від широти кругозору дітей. володіння способами творчих дій. Функцію внутрішнього критика, на думку В. Левіна, повинен узяти на себе дорослий, який стає співавтором дитини.

Результат, отриманий дитиною в процесі творчої діяльності, може бути трьох видів: розвиток взаємодії дитини з об'єктом і поглиблення знання про нього; створення образів об'єктів, які раніше не входили в сферу знання дитини; створення образів, не існуючих у природі.

Продукт діяльності дітей не є предметом мистецтва, але характеризується ознаками творчості. Н.Ветлугіна виокремлює три групи критеріїв творчої діяльності дітей:

- стосунки, інтереси, здібності дітей, що проявляються в художній творчості (щирість, правдивість переживань; захопленість діяльністю; розвинена творча уява та ін.);
- способи творчих дій (доповнення, зміни, варіації, перетворення вже знайомого матеріалу, знаходження нових прийомів рішення та ін.);
- якість дитячої продукції (знаходження адекватних образотворчо-виразних засобів; індивідуальний «почерк» дитячої продукції, своєрідність манери виконання тощо).

Інша група вчених бачить джерело дитячої творчості в житті, мистецтві. Створення відповідних педагогічних умов є гарантією активного впливу на розвиток дитячої творчості. Особливе значення надається засвоєнню дітьми художнього досвіду, навчанню їх прийомам дій.

У центрі уваги дослідників знаходиться питання співвідношення творчості навчання. Довгий час ця проблема вирішувалася однобічно. Одні дослідники вважали, що в дошкільному віці, через обмеженість можливостей дітей, можливе тільки навчання; інші, дотримуючись теорії «вроджених здібностей», говорили про необхідність створення зовнішніх умов для самореалізації дитячої особистості[3].

Нині доведений взаємовплив процесів навчання і творчості: елементи творчої діяльності розвиваються за умов правильно організованого навчання, а творчість, у свою чергу, збагачує навчання, робить його активним і цікавим (Н.Ветлугіна, Н.Сакуліна, А.Усова).

М.Подд'яков підкреслює, що розвиток творчих здібностей, які виявляються в одному виді діяльності, впливає на загальний розвиток дитини. Н. Ветлугіна пропонує розглядати будь-яку активну творчу діяльність як «уміння, що вимагає засвоєння» і вказує на наслідувальний характер дитячої творчості при навчанні і необхідність формування вміння бачити в зразку узагальнені способи дії.

Найбільш складною є творчість дітей у сфері мовлення, оскільки вона пов'язана з процесом переведення наочно-образних уявлень на мову словесних знаків, що адекватно відображають зміст образів (З.Ганькова). Зупинимося на проблемі дитячої словесної творчості, не торкаючись питань методики.

Так, німецький дослідник дитячої літературної творчості Гізе стверджував, що всі діти з ранніх років мають схильність до письменництва, при цьому вони цілком здатні усвідомлювати свою літературну творчість, критикувати свої і чужі твори.

Інші - вважають творчість у галузі літератури виключно складною, навіть для школярів, оскільки заняття літературою засновані на повторенні, а це заважає індивідуальності й оригінальності творчості.

А.Ковальов пропонує розглядати літературну творчість дітей як один з видів дитячої навчальної праці або одну з форм творчої самодіяльності, які у дітей молодшого віку мають характер гри.

Важливим видається розгляд питання про необхідність формування вмінь словесної творчості. Навчання створенню казок, оповідань, віршів не означає підготовки дітей до майбутньої літературної діяльності. Така діяльність значуща, перш за все, для самої дитини. Не випадково дитяче словоутворення є багатим джерелом для вивчення духовного світу дітей і показником їх розвитку (М. Подд'яков).

Висновки. Отже, словесна творчість є складною продуктивною діяльністю дітей, вищим проявом самостійності в мовленнєвій діяльності, що вимагає певних психологічних передумов.

Формування словесної творчості розглядається у зв'язку з розвитком процесів сприйняття, мислення, уяви. Повноцінна словесна творчість стає можливою в старшому дошкільному віці, коли розвиток цих психічних функцій досягає достатнього рівня.

Забезпечити оволодіння дітьми необхідними для створення власних творів знаннями і вміннями допоможе спеціально організоване навчання. Словесна творчість як показник розумового розвитку дитини є складним проявом творчої діяльності і потребує цілеспрямованого педагогічного впливу.

Література

1. Бровчак Л. С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів / Л. С. Бровчак // Інноваційні технології в сучасній професійній освіті : науково-практична міжвузівська конференція молодих учених і студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 36 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 182-189.
2. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
3. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна проза (легенда, казка): еволюція епічних традицій / Л.Ф. Дунаєвська. – К. : КНУ, 1997. – 382с.
4. Сивачук Н. Український дитячий фольклор : підручник / Н. Сивачук. – К. : Деміур, 2003. – 288с.

УДК 373.3.015.31:7

Л. Вжешч,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

L. Vzheshch
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ

AESTHETIC EDUCATION OF YOUNG SCHOOLS WITH ARTICLES OF ARTISTIC DESIGN

Анотація. У статті розглядаються художнє конструювання, як засіб естетичного виховання молодших школярів. Обґрунтовано необхідність конструювання у навчальній діяльності підростаючого покоління.

Abstract. The article deals with artistic design, as a means of aesthetic education of junior pupils. The necessity of constructing in the educational activity of the younger generation is substantiated.

Ключові слова: естетичне виховання, художнє конструювання, трудове навчання, молодші школярі, творчість.

Keywords: aesthetic education, artistic construction, handicraft, primary school, art.

Постановка проблеми. Творчість дає змогу людині пізнавати й перетворювати дійсність. У процесі творчої діяльності змінюється й сама людина: вона стає творчою особистістю. Як засвідчують наукові дослідження, творчі можливості проявляються уже з раннього дитинства. Сьогодні, коли особливого значення набуває завдання гуманізації освіти, важливо створити умови для максимального розкриття потенційних можливостей кожної дитини. Істотну роль у формуванні творчості відіграють специфічні види дитячої діяльності, серед них і конструювання.

Художнє конструювання – творчий процес, який розчленовується на низку послідовних стадій, кожній з яких відповідає визначений стан проектного об'єкта, починаючи з нагромадження інформації, пошуку ідеї – задуму і далі вибір проблеми та розробка проектною моделі майбутнього об'єкта. [12,67] У міру переходу учнів від одного етапу, простішого, до наступного, складнішого ускладнюється завдання, які учні повинні виконувати, а отже, – підвищується ступінь їхньої самостійності. Процес навчання будується на послідовній системі проектування від простого до складного.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Питання естетичного виховання молодших школярів засобами художнього конструювання знайшли своє відображення у низці наукових